

Elisa Niklander, Ilona Rimpilä

3.10.2024

Eduskunnan lakivaliokunta

Eduskunnan lakivaliokunnan kuulemistilaisuus 16.10.2024

HE 130/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. THL:n kanta hallituksen esitykseen on **jokseenkin myönteinen**. THL:n asiantuntijoilla on keskenään eriäviä näkemyksiä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen.

Lähisuhdeväkivallan uhrin todellista kantaan sovitteluun voi olla vaikea varmistaa lähisuhdeväkivallan dynamiikan vuoksi, sillä lähisuhdeväkivallassa uhri ja tekijä eivät ole tasaveroisessa asemassa toisiinsa nähden. Uhri ei välttämättä pysty kertomaan todellista kantaansa sovitteluun, vaan on joko uhkailun, painostamisen tai pelon seurauksena ilmaissut olevansa vapaaehtoinen sovitteluun, vaikka ei sitä todellisuudessa olisi. Sovittelussa ei välttämättä pääse muodostumaan todellista tilannekuvaa väkivallan toistuvuuden, keston ja laadun osalta. Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisella voidaan ehkäistä uudelleen uhriutumista, jota sovittelusta voi aiheutua silloin, kun uhri ja epäilty eivät ole keskenään riittävän tasavertaisessa asemassa. Väkivallan käyttöön liittyy hyvin usein vallan väärinkäyttö.

Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisella on positiivinen vaikutus sellaisille uhreille, jotka elävät vaikeasti tunnistettavan pakottavan kontrollin tai parisuhdeterrorin alla. Myös mahdollinen rankaisematta jättäminen, johon rikosprosessi voi johtaa myös lakisääteisessä sovittelupalvelussa syntyneen sovinnon seurauksena, voi joidenkin väkivallan tekijöiden osalta näyttäytyä oikeutuksena käyttää väkivaltaa jatkossakin. Kuten esityksessäkin todetaan, sovintoa ei sinänsä kielletä, vaan ainoastaan sovittelutoimiston tarjoama lakisääteinen sovittelu palvelu näissä tapauksissa. Lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumisella voidaan varmistaa, ettei yhteiskunnan tarjoama sovittelupalvelu mahdollista lähisuhdeväkivallan uhrille mahdollisesti haitallisia kokemuksia ja uudelleen uhriutumista.

Elisa Niklander, Ilona Rimpilä

3.10.2024

Väkivaltatyön keskiössä tulee olla uhrin turvallisuuden varmistaminen ja suojele. Tätä on korostettu myös THL:n julkaisemassa lähisuhdeväkivallan sovittelun hyvän käytännön mallissa. Sovittelua koskevat tilastot ja viimeisin suomalaistutkimus osoittavat, että lähisuhdeväkivallan sovittelun osapuolet käyttävät varsin paljon mahdollisuuttaan kieltäytyä sovittelusta tai keskeyttää sovitteluprosessi. Lähisuhdeväkivallan sovittelusta kerätty asiakaspalaute on pääasiassa erittäin myönteistä. Suomessa ei ole pakollista sovittelua. Uhrin suojaamisella perusteltu kiello voi myös näyttäytyä valtiovallan epäluottamuksena uhrin itsenäisen vapaan tahdon ilmausta kohtaan. Lakimuutoksen todellista vaikutusta esimerkiksi lähisuhdeväkivallan vähenemiseen voi olla mahdoton osoittaa. Lähisuhdeväkivallan sovittelun lopettamisen myötä lähisuhdeväkivallan osapuolille tarjottavat restoratiivisen oikeuden palvelut vähenevät.

Tämänhetkinen tutkimustieto, joka on laadultaan ja määrältään rajallista, ei suoraan tue lähisuhdeväkivallan sovittelun kategorista kieltämisestä. Tutkimus ei myöskään suoraan tue lähisuhdeväkivallan sovittelun jatkamista nykymuodossaan, vaan se korostaa sovittelun soveltuvuuden tapauskohtaisen arvioinnin merkitystä haittojen minimoimiseksi ja hyötyjen maksimoimiseksi. Lähisuhdeväkivaltaan ja sen sovitteeluun liittyvä kansallinen tietopohja ja tutkimus ei ole Suomessa riittävällä tasolla, jotta selkeää sovittelun vaikutustenarviointia väkivallan uhrien näkökulmasta voitaisiin tehdä.

Alaikäisten osalta asiaan liittyy uhrien aseman lisäksi alaikäisten väkivallan tekijöiden asema ja mahdollisuudet rikosasioidensa käsittelyyn muualla kuin rikosprosessissa. Lailla voi olla negatiivisia vaikutuksia lapsen (< 18 v.) oikeuksien toteutumiseen. Lasten oikeuksien sopimuksen näkökulmasta on huomioitava, että etenkin alaikäisten rikosentekijöiden näkökulmasta oikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtyminen tulisi olla viimesijainen keino käsitellä rikosasiaa. Lakimuutoksen myötä alaikäiset lähisuhdeväkivallan tekijät eivät välttämättä pääsisi käsittelemään asiaansa ensisijaisesti muualla kuin tuomioistuimessa. Tällä hetkellä alaikäisten osalta sovittelussa edellytetään edunvalvojan käyttöä, joka on omiaan suojaamaan osapuolen oikeuksia ja ehkäisemään esimerkiksi painostuksen riskiä.

Elisa Niklander, Ilona Rimpilä

3.10.2024

Lähisuhde- ja perheväkivalta on hyvin monimuotoista, eikä esityksessä kuvattua painostamisen riskiä välttämättä sisälly kaikkiin läheisiin ihmissuhteisiin. THL pitäisi perustelluimpana kieltää parisuhdeväkivallan ja seksuaaliväkivallan sovittelu kuin kategorisesti kaikki lähisuhdeväkivaltatapaukset.

THL lähestyy väkivaltaa ilmiöpohjaisesti. Sovittelupalveluissa väkivaltaa käsitellään kokonaisvaltaisesti, siksi rajauksen sitominen rikosnimikkeisiin on ongelmallista. Hallituksen esityksen peruste sille, miksi vaihtoehtoisista sääntelyratkaisuista valittiin juuri kyseinen, laajasti sovittelun kieltävä, rikosnimikelähtöinen vaihtoehto, on heikko. Kansainvälisten sopimusten valvontaelinten suositusten mukaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulisi puuttua mm. rajaamalla poliisin aloiteoikeus näissä tapauksissa. Tällöin lähisuhdeväkivallan sovittelun asiakasmäärät vähenisivät pääsääntöisesti. Poliisin aloiteoikeuden rajaava malli turvaisi sen, että esitutkinta hoidetaan aina loppuun ja painotus siirtäisi Istanbulin sopimuksen hengen mukaisesti kaikki asiat syyttäjän ratkaistavaksi.

Lähisuhdeväkivallan sovittelusta vapautuva resurssi tulisi kohdentaa edelleen sovitteluun (esimerkiksi nuorten välisen muun väkivallan sovitteluun). Esitys tunnistaa sovittelun kasvavan merkityksen osana nuorisorikollisuuden käsittelyä.

Pääjohtajan sijainen,
hallinto- ja talousjohtaja

Mia Nykopp

Johtaja

Anneli Pouta